

Lest, sett og hørt

Diagnostiske øvelser om Knut Hamsun

Knut Hamsuns litterære program var å «belyse og forhøre en Sjæl ... fra alle Synspunkter». I biografien *Hamsun. Svermeren* har Ingar Sletten Kolloen rettet søkelyset mot dikterens sjel. Resultatet er blitt en brutal fortelling som preges av biografens ensidige «forhørsmetode».

Ingar Sletten Kolloen
Hamsun. Svermeren
 496 s, ill. Oslo: Gyldendal, 2003.
 Pris NOK 399
 ISBN 82-05-30069-0

Biografien *Hamsun. Svermeren* tar for seg de første 67 år av Hamsuns liv. Dikterens fall i politikken omtales derfor ikke i dette bindet. Vi får likevel innblikk i hvordan skepsisen til England og sympatiene med Tyskland etableres tidlig og senere forsterkes i Hamsuns voksne liv. Kolloen og arbeidsgruppen i Gyldendal har hatt tilgang til Knut og Marie Hamsuns privatarkiv. Verket bringer til torgs hittil ukjente opplysninger og detaljer om dikteren. En av avsløringene er at Hamsun i 1921 lot seg sterilisere i København ut fra en teori om at aldringen ville forsinkes ved at produksjonen av testosteron ville øke.

En ren satan?

Kolloens fortellerstil er litterær; han skriver med en dikters lekende penn og har skapt en levende, men samtidig brutal fortelling. Dette har ikke gått upåaktet hen. Bo Bjørnvig i den danske *Weekendavisen* anklager ham for å begå et «karaktermord» fordi han fremstiller Hamsun som «en ren satan» (1). Kolloen leverer på sin side imponerende dokumentasjon for dikterens nevrotiske, hensynsløse, ustabile og destruktive personlighetstrekk. Blir portrettet av Hamsun for ensidig?

I biografens etterord får vi opplyst at innpå 20 000 opplysninger ligger til grunn for fremstillingen. Kolloen skriver at «selv med 20 millioner opplysninger ... ville en biograf komme til kort for livets kompleksitet». Men er det slik at kompleksiteten nødvendigvis øker med mengden av informasjon? Vitner ikke nettopp romaner som *Pan* eller *Mysterier* om at livets kompleksitet lar seg favne i en enkel, men gjennomtenkt komposisjon? Det er snarere bredden i synspunkter og utvalget som er avgjørende. Opplysningene Kolloen bygger på er ikke uriktige, men hans fortelling om Hamsun fremstår som ensidig. Leseren overøses tidvis av så mange detaljer at man mister dikteren av syne. Det litterære grepet bidrar dessuten til å nedtone den usikkerhet og tvil som knytter seg ikke bare til eksiste-

rende opplysninger, men også til de biografiske spørsmålsteget som oppstår der kilder mangler. Det omfattende noteapparatet kompenserer ikke godt nok for dette.

Hamsuns personlighet

Sigmund Karterud, professor i psykiatri og avdelingsoverlege ved Avdeling for personlighetspsykiatri ved Ullevål universitetssykehus, har sammen med Kolloen publisert en artikkel i *Samtiden* om Hamsuns personlighet (2). Artikkelen åpner med en direkte referanse til biografien: «I forarbeidet til biografien om Knut Hamsun har biografen valgt å innlemme et eksplisitt *psykobiografisk perspektiv*». Forfatterne viser at Hamsuns personlighet avviker fra gjennomsnittet, særlig for fasetter som gjelder nevrotiske trekk, omgjengelighet, irritabilitet, vennlighet og toleranse. I likhet med Freud, som brukte termen *patografi* om sin undersøkelse av Leonardo Da Vinci, ønsker forfatterne å vise hvordan avvikende elementer i en kunstners personlighet og liv påvirker relasjoner og tilknytningsevne. Karterud og Kolloen konkluderer med at «det er det indre, skremmende bildet av moren ... som til syvende og sist hindrer ham i å finne en trygg tilknytning blant menneskene i byene, dvs. innenfor det moderne samfunn».

Legen Per Sunde har i *Aftenposten* rettet skarp kritikk mot Karterud og Kolloen, og har hevdet at det er «dypt legeuetisk og svikefullt at disse opplysningene presenteres for offentligheten» (3). Jeg ser ikke noe prinsipielt galt i en slik diagnostisk øvelse. Man må selvfølgelig gjøre seg etiske overveielser og ta forbehold om de begrensninger som vil hefte ved slik anvendelse av diagnostiske verktøy. Karterud og Kolloen har nok hatt sine betenkeligheter, og det er trolig grunnen til at de nøler med å trekke en diagnostisk konklusjon i sin artikkel. Diagnosen «uspesifisert personlighetsforstyrrelse» lanseres likevel av Karterud i et intervju i *Aftenposten* (4).

Karterud har sammen med psykologen Christian Schlüter utgitt en interessant personlighetsanalyse av Johan Fredrik Nagel, hovedpersonen i *Mysterier* (5). Undersøkelsen av personligheten til romanens forfatter er et interessant bidrag, men det slår

Knut Hamsun tegnet av Fr. Chr. Bødtker, gjengitt fra *Hamsun. Svermeren*, Gyldendal

meg samtidig hvor fattig medisinen blir i møtet med en forfatter av Hamsuns format. Blir det ikke for enkelt å si at årsaken til Hamsuns manglende tilpasning i det moderne samfunn skyldes det vanskelige forholdet til moren i barndommen? Mister vi ikke her dikteren og hans prestasjoner helt av syne?

Et diagnostisk blikk?

«Dette er ingen psykobiografi,» skriver Kolloen i biografien. Etter å ha lest artikkelen i *Samtiden* synes jeg det er slående nettopp hvordan det psykobiografiske perspektivet preger fortellingen. Vi kan lese at Hamsun overspiller, at han er en sann mester i å idealisere sine motiver, og de ustabile trekk dokumenteres og fremheves til minste detalj. Kolloen påtar seg endog rollen som inkvisitorisk bokholder idet han stadig ramser opp forhold rundt Hamsuns økonomi og noterer det misforhold som til enhver tid hersker mellom inntekter og utgifter. I biografien blir dette diagnostiske blikket brysomt. I artikkelen i *Samtiden* gjøres «forhørsmetodene» til gjenstand for kritisk refleksjon og diskusjon. Som biograf kunne Kolloen ha vært mer åpen og ha røpet mer om hvordan forarbeidene har vært retningsgivende for utvalg og komposisjon. Biografien om Hamsun gir ny innsikt i dikterens sinn. Den byr på interessant lesing, men jeg anbefaler at man i tillegg får med seg artikkelen i *Samtiden* nr. 3, 2003.

Jan C. Frich

jan.frich@ullevaal.no
 Nevrologisk avdeling
 Ullevål universitetssykehus

Litteratur

1. Bjørnvig B. En ren satan. *Weekendavisen* 11.9.2003
2. Karterud S, Kolloen IS. En personlighetsvurdering av Knut Hamsun. *Samtiden* 2003; nr. 3: 108–19.
3. Sunde P. Hamsun-biografien: Varselbjellen burde ringt. *Aftenposten* (morgenutgave) 11.9.2003.
4. Korsvold K. Nervøsiteten kom fra mor. *Aftenposten* (morgenutgave) 6.9.2003.
5. Schlüter C, Karterud S. *Selvets mysterier*. Oslo: Pax, 2002.